١٣٢٦سنه ٢ جمادی‌الاولی — دوشنبه — ١٩٠٨سنه ١٩ مای — № 30

الاصلاح

سنه ٤
تأسیس ٧
١٣٢٥

اخطار:
یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه‌اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نڭ بهاسی
سنه‌لك ٣صوم آلتی آیلق ١صوم٥٠ تین ٣ آیلق ١صوم شاکردلر ایچون ٣ آیغه ٧٥تین قزان شاکردلرینه آیلاب ٢٥ تین.

آدرس:
Казань, Редакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخه‌سی ٧تین — علمی ادبی هفته‌لك غزیته — چیت‌شهرلرده ٩تین

فهرست:

دوما چلینی صدری مقصودفقه.
معیشت نرسه؟.
ملا صابرالحسنیگه جواب.
یازوچی ایله اوقوچی.
ساتاشقان. (ادبیات)
شرق، غرب عالمی.
کتابلر حقنده محاکمه.
زکی شاگرد..

اعتذار

محررنڭ قزانده بولماوی سببلی بو نومرو وقتیندن صوڭغه قالب چقدی.

اداره

دیپوتات مقصودف
تاتار ریا کسیه‌سینه قوشولا!

٢٥٤نچی نومر «یولدز» غزیته‌سنده تاتارلرنڭ نادانلغندن استفاده ایتوب، دوماغه صایلانغان صدری افندی مقصودف جنابلری تعلیم عمومی حقنده اوزون برمقاله یازوب، بو حقده حاضر مسلمانلر آراسنده ایکی تورلی فکر بارلغنی وبو توغریده روسیه‌ده بولغان مسلمانلرغه ایکی‌تورلی یول توتارغه ممکن ایدوکنی بیان ایته. برسی: بزگه تعلیم عمومی حقنده حکومت طرفندن عرض اینلگان شرطلرنی (١) (حکومت عرض ایتکان شرطلر: مکتبده اوقو دورت یل بولورغه، اوقو یخشی بر پروغرام ایله بولورغه، هربر مکتبده هر ملتنڭ اوز دینینی اوقوتوچی بر دین معلمی بولورغه، مکتبده اوقو مجانا بولورغه، مکتب پاك

(١) بو شرطلر صدری افندینڭ اوزمقاله‌سندن آلنوب یازلدی

وتمیز بولوب، حفظ صحت قاعدەلرینه موافق روشدە بولورغه. بونڭ اوستینه احتمال تعلیم عمومی مسئلەسنی قاری تورغان کامیسیه بـو شرطلرنیغنه آز کوروب، یاط ملتلرنڭ مکتبلرندە روسچه تل اوقونی ده (روسچه تلده اوقوتوگل، فقط روسچه تلنی بردرس ایتوب اوقورغه شرط قیلور) قبول ایتوب مکتبلرمزنڭ معلملرینه حکومتدن وباشـقه مصارفلـری اوچون زیمستوالردن آقچه آلوب، مکتبلرمزنی باشقه ملت مکتبلری ایله بر پراوالی ایتو.

ایکنچیسی ایسه حکومتدن برتین یاردم آلماینچه (طبیعی، زیمستوالردن آلا آلماینچه) مکتبلرمزنی دو-خاونی صوبرانیا قارامقینه تابشروب، شول ایسکی حالتلرندە قالدرمقدر.

صدری افندی شول ایکی بولنی بیان ایتکاندن صوڭ اوز فکرینی ده یازا هم «مکتبلرمزگه حکومتدن برتین آقچه آلمینچه مکتبلرمزنی شول ایسکی حالتلرنـدە قالدرورغه دیگان فکرنی قوتلی ومکتبلرمز دینی وملی بولوب قالسون» دیه ملیت دیانت بیزاگی ایـله بیزاب شول فکرنی قبول ایتدرورگه ده طروشه.

اگرده بو سوزلر عادی بر کشی طرفنـدن سو-یلنگان وعالم مطبوعاتقه قویلغان بر فکر بولسه بز مونارغه هیچ اهمیت بیرماس ایدوك. «ایشموق ملا موندن آرتقلرنی ده سویلی» دیور ایدوکده قالور ایدوك، لـکن بوسوزلر، اتفاقچی مسلمانلرنڭ دیپو-تات ایتوب صایلاب یبارگان، دینی ودنیاوی امر-لرینی قوللرینه تابشرلغان بر کشی طرفندن سو-یلنماسی بزنڭ دقتمزنی جلب ایته وبو حقدە بر آز قلم تیبرەتورگه مجبور قیله.

مین اوز طرفمدن، صدری افندینڭ مکتبلرمزنڭ حاضرگی حالتلرنده قالدرلولرینه راضی بولووینه، هتی توگل اوزیگنه راضی بولو بلـکه مطبوعـات آرقلی شول فکرنی بتون خلقمزغه تلقین قیلوینه بر تورلیدە معنی بیره آلمیم.

همده آنڭ بـو توغریده «مکتبلربز دینی وملی بولوب قالسون» دیه ملیت ودین نقطهٔ نظرندن شول حالتلرندە قالدرلورغه لازم کبك ایتوب کورسه-توونی ده آڭلامیم.

چونکه مین، ملتنڭ یاشاوی ودیننڭ فائدەلی صورتدە بقاسی فقط شول مکتب، مدرسەلرمزگه قایدن بولسه ده یتارلك مقدار یاردم آلوب شولارنی مادی ومعنوی اصلاحدەغنه دیوب بـلەم، مین، بزنـڭ نجاتمز شول تعلیم عمومی ده وتعلیم مجبوریده باشقه ملتلر ایله بر پویزدغه، برگه اوتوروب کیتودەگنه دیوب قاریم.

اگرده باشقـه ملتلر حکومت وزیمستوالردن یاردملر آلوب مکتبلرینڭ مادی ومعنوی جهتلر-ینی اصلاح ایتوبدە، بزنڭ مکتبلربز همانده شول صدری افندی عرض ایتکانچه ایسکی حالتلرنده قالدرلاچق بولسەلر، بزده اوز اوزنـدن ملیتده یوغالاچق ودینده بتەچك دیمن.

صدری افندی اوزی، بوفکرینه اساس ایتوب، مکتبلرگه روسچه تل کرتلونی توته، یعنی حکومتدن آقچه آلغان تقدیرده، توغرسن ایتکاندە تعلیم عمومیگه قاتشقان تقدیرده، مکتبلربزگه روسچه تـل کرتو لازم اولەچقدی، هم اوزنی موناردن قورقغان کبك کورستە وخلقغه ده قورقارغه تیوش ایدوکنی آڭلا-تورغه ماتاشه.

مینمچه موندە، صدری افندی کبك آڭسز ملی (آڭلی ملی توگل) یاخود هیچده ملی بولمای فقط خلق کوزینه یخشی کورنور اوچونگنه ملیت بویاوی ایله بویالمغان کشیلرگه هیچ بر قورقارغه اورن یـوق. حاضرگه قـدر بولغان بعض مکتبلربزده مسلمانچه ایـله برابر روسچه تـل اوقوچیلربزده دیندن چقغانلری یوق؛ صدری کبگوك، خلـق کوزینه کورنور اوچونگنه کوکلی، یاشللی ملیلك دعواسندە بولماسەلرده ملتلرندە اونوتوب یبرگانلری یوق.

بارسون صدری افندی موندن یعنی مکتبلر بزگه روسچه کرتودن قورقسونلا، لکن آنـڭ اوچون صدری افندی بتون ملتنی هلاکتکه توشوره تورغان براشنی ملت قولاغینه تلقین ایتماسکه کیرك ایدی، بلـکه حکومت وزیمستوالردن یاردم آلساقده اوز مکتبلر بزده اوز تلمزگه واوز آناتلمزده گنه اوقولورغه یاسا تورغه تورو شورغه وخلقنی ده شوگار دعوت ایتوب خلقنڭ بونی صورارغه حقی بار ایدوکنی آڭلاتورغه تیوش ایدی. چونکه براش آنڭ وظیفه سی؛ آنی شونڭ اوچون یبارگانلر ایدی.

تاغی صدری افنـدی اوزینڭ مقالەسنده « بزگه روسچه تلنی قبول ایتوب بولسەده ، حکومتدن یاردم آلورغه ومکتبلربزنی باشقه ملت مکتبلری ایله بر پراوالی ایتارگه کیرەك، یوقسه حکومت طرفندن آچلغان مکتبلرنڭ مادی ومعنوی جهتلری مکمل بولورده بزنڭ مکتبلر بزگه هیچ قایدن یاردم بولمغانغه قوّتدن توشارلر آلار ایله رقابتده بولنه آلماسلر، آلار ایله اوزوشه آلماسلر « دیوچیلرگه جـواب اولەرق » حکومت اوقونی مجبوری ایتمی شونـڭ اوچون حکومت مکتبلری استاگان یرلرده گنه بولا؛ آنچـه صورامغان یرلرده همان شـول یالغز اوز مکتبلر بزگنه قالا؛ شونڭ اوچنده بزنڭ مکتبلر بزگه یاکی آچلغان حکومت مکتبلری ایله اوزوشورغه توغری کیلمی آلار ایله اوزوشوب قارامیلر» دیەدر.

مونی تاغی آڭلی آلمیم؛ بو نی دیگان سوز؟ بلمیم ئلله صدری افندی موندلاغی اوزوشونی ده « صابان توینده » آطلر اوزوشدرغان کبك یان یانـــــه قویـوب اوزشدرو دیوب آڭلی میکان ؟ بولای آڭلاسه، خلقمزنڭ شوندای باشسز بر آدمنی صایلاب اشلربنی شونڭ قولینه طابشروب یبارولرینه تأسف . . .

چونکه شولای بولمغانده، توگل روسیه مملکتینڭ اچنده آچلغان تورلی مکتبلر آراسندەغنه اوزوشو، حتی روسیه ایله گرمانیه، انگلتره، آمریقامکتبلری آراسندەده اوزوشو ممکنگنەده توگل بلکه واقعدر.

اگرده صدری افندینڭ «اوزوشوب قارامایاچقلر» دیگان سوزدن مرادی، بز اوزوشو یولینه کرمیبز؛ آلار بارا بیرسونلر؛ ئه بز همانده شول اورنمزده یوقلاب قالابز دیمك اولسەغنه . بولای بولسه ، موندای زمانڭ بارشندن خبرسز بر آدمنڭ مسلمانلر اسمندن دوماغه صایلانوب دیپوتات بولوب کیتووی تاغی بر اوکنچلی اش. بونارغه تاغی بر تأسف ! .

ش .

«Жизнь — معیشت نرسه؟»

مین سوز باشینه: «معیشت نرسه؟» دیب سؤال قویدم. بوندن مقصدم آرینبورغ وقارغالی ملالری طرفندن چغاریله تورغان اهمیتسز: «دین‌معیشت» ژورنالی بولمی، کون تون ایچنده توره تورغـان دنیابز معیشتی بولغانلقدن، مسئله غایت اهمیتلی والتفاتسز قالدروغه یارامی تورغان بولوب‌چغادر.

سؤال نیقدر زور بولسەده جوابی، مینم آغزمدن چقغانلقدن شولقدر کچکنه اولەچقدر. شونڭ اوچون مین، قاموس یازوچی «اختری» آبزیلر کبك: اوقوچیلرنڭ اهل عرفاندن، خطابقـه صلاحیتلـی کشیلردنگنه بولوون شرط ایتمیم. اویالمغانلر اینه بیرسونلر.

مین یازغان وقتمده اختری، قاموس کبی نرسەلردن فائدەلنوب تورورغه وقتم صغدرمادقندن، عبارتلرمده، غایت ساده، آچق تاتار تلنده بولوب، کونده سویلی تورغان عادی جملەلردن عبارەدر. اوقوچیلر تاتـار بالالری، تاتارلر بولغانلقدن ، پراستویلغنه قارامی مسئلەسینه قاراب حکم ایدرلر. باشن مونده کورسەلر، آخرن توبلیرەك یرلردن تابارغه طریشورلر.

مقصودقه کیلساك: سؤالم باشده یازلغان «معیشت نرسه؟» در. معیشت نرسه ایدکن بلورگه، اول صوك کیره‌کمنی؟ سؤالی طوادر. موڭا جواب اوله‌رق مین: معیشت شولقدر کیره‌ك وشولقدر اهمیتلی نرسه‌درکه، آڭا توشونمایـنچه، بر نرسه‌ده اشلاب بولمی وآنی بلمینچه برنرسه بلوب بولمی، قسقه‌سی هرنرسه آڭا باغلی دیمن.

بتون خلق-عموم انسانیتکه خدمت ایتیم دیساك، عموم خلقنك معیشتنی، حیات اجتماعیه‌سی، اقتصاد وسیاستی ایله آشنا اولورغه کیره‌ك. شولایوق خصوصی برملتکه‌گنه خدمت ایتارگه تیله‌ساکده، باشده اول ملتنك معیشتینی اویرانورگه کیره‌ك. آنسز اساسلی خدمت ایتو احتمالی یوق اویلارغه‌ده یارامی (بوندا مین انسانیت ایلان ملیتکه خدمت آراسنده نسبة تساوی بولمی عموم، خصوص مطلق ایکاننده یاشرمیمن، باشقه‌لرغه‌ده اونوطماسقه قوشامن.) عموم انسانیتکه خدمت ایتو اوچون، انسانیتنك باشندن باشلاب آخرینه—بوکونگه—قدر سورگان معیشتن، تأریخن بلورگه کیره‌ك بولغان کبك خصوصی برملتکه خدمت ایتکانده‌ده اول ملتنك حاضرگی وبورونغی حالینگنه بلو جیتمیدر. بلکه اول ملتنك نینداین ملت ایکانن تدقیق اوچون حقیقتینه توشنو اوچون ایکنچی ملتلرنك حاضرگی واوتکانده‌گی حاللرینی بلوب آڭا قیاس قیلورغه، چاغشدروب قارارغه محتاج بولنه‌در.

موڭا دلیل اوله‌رق خاطرده قالغان منطق قاعده‌لرندن: «الشیء لایعرف بکماله، الا بمعرفة ضده» دیگان قضیهٔ کلیه‌نی یازوب کیتامن. یوقاریده اینکانچه معیشتکه توشونمینچه انسانیتکه‌ده، ملیتکه‌ده خدمت ایتوب بولمی دیمن. مونه شونك اوچون معیشت وآنك تاریخی کیره‌ك دیمکچی بولامن. مونه شونك اوچون باشقه ملتلر شاگردلرینه ایساغوجی، شمسیه متنلری بیکله‌تمی، آلارنك طبع سلیملرن یوق بار نرسه‌لر ایلان یوغالنمی، تاریخ اوقوته‌لر وبتون انسانلرنك معیشتلری ایله آشنا ایتارگه طریشالر. شونك اوچونده آلار ترقی ایته‌لر کوندن کون آلغه بارالر.

صوك اول معیشت نرسه؟

معیشت دیب-آدملرنك تورمشینه وعمر سورولرینه کسب ایلان اشتغال ایتولرینه ایتوله‌در. آچیغراق بلنسون اوچون معیشتنی یاروب،یاروب قارارغه ممکن. مثلا اوزبزدن باشلییق: تاتارلرنك معیشتلری، آلارنك روسیه حکومتی آستنده تورولری، چینك کاوش، ایگن طاری ایلان کسب ایتولری، آلغه کینه آلمی همان آرتقه قالولری، اوزلرینه کوره سیاست واقتصادلری-بارده معیشتدر. بو عموم تاتار معیشتی. آنك ایچنده خصوصی ئلله نیقدر بربرسینه باشقه معیشتلر بار. مثلا: بایلر معیشتی، کون تون آشاو، اچو، یومشاق میبللرده اوطرو، یاخشی آطلرده یورو، جیکروب،جیکروب، مالایلرینی خدمتکه قوشو، آطنه بوینچه باشی آغرتوب یاطو... بارده معیشت.

مونك بتونله‌ی عکسی: کون‌تون آچلقده خدمت ایتو، قاتی ایده‌نده یاطو، ته‌ولگینه ١٨ ساعت آیاق اوستنده یورو، باینك جیکروینه اطاعت ایتو، بای‌اچوب یاطقانده کیلگان کشیلرگه باینك وقتی یوق دییو - بوفقیرلر خدمتچیلرنك معیشتی، بوده اوزینه‌کوره معیشت هم بیك زور وکوب افرادلی معیشتدر. بو ایکی قسم، نادان خلقده‌غی معیشت. ایندی قاریك اوقغان خلق آراسنده‌غی معیشتنی اوّلا استاذلردن باشلییق: ذه‌نه‌سین توت تیلاسك قایسی داملاکنی! کون بویی، آشده صو، به‌لیشده پیلمان، باشقه چالما اوستکه چاپان کییولگان، آستقه اوچ دورت مندر اویولگان، بیك‌مهابت ایتدروب تورگه‌ده منوب‌اوطورغان، قرآن‌اوقغان، ریا صاتقان، الحاصل بارده کیلگان، اول‌جینماسه،

اوچ دورت آبصطاینده ئلگان، شولای ایندروب مین آخرت کشیسی دیوب اولده دنیاده تورا، اولده معیشت سوره. موگارغه تاغن بتونلای باشقه اوز بزنڭ شاگردلر معیشتنه کیلیك: اون ایکی یل مدرسه‌ده یاتقان، بورچه، قاندالادن تالاتقان، فن صورامغانده استاذیده یاراتقان، فن اسمی چقغاچده مدرسه‌دن قوالاتقان، — بوده ایندی نیشله‌رگه‌بلمی، بلد دعاء توشوب (!؟!) قایدا بارسه آنده اشکه یارامی آچقه تورق بولوب، دنیاده‌غی قیبونلقلرنڭ هرتورلیسن تاتوب یوری. مونه بوده توغانلرم شول معیشت. بوده شول آچی معیشت. بولار بارده بزنڭ ملت ایچنده‌گی معیشتلر. بزده آندن باشقه‌ده ئاله نیقدر معیشتلر بار.

مثلا خاتون قزلر معیشتی: آلارنڭ چاپان آستنده تیرلاب، پشوب عمر ایتولری، آلارنڭ ٤ اسفینه آراسنده بنده‌نڭ بنده‌سی بولوب، بز ظالملرنڭ ظلمینه چداب، بزنڭ قولمزغه تیلمروب تورولری، قسقه‌سی باشقه ملتلرده، غیر مدنی زمانلرنده بوله تورغان حاللر همه‌سیده، آرتغی ایله، بولار اوستنده بولری. مونه سیکا آلارنڭده معیشتلری. ئلی مونڭ بله‌نگنه‌ده بتمی، معلملر، غزیته‌چیلر، ملی محررلر وباشقه ئاله کملر معیشتی بار... بو سویله‌گانلر بارده برملتنڭگنه حاضرگی معیشتی. تاغن کیره‌ك بولسه بتون روسیه حکومتینڭ معیشتی بار. اولده جیتماسه بتون حکومتلر — بتون دنیا معیشتلری بار. آلارنیده کورسه‌تورگه ممکن، آلارده باشقه ملتلرده ١٥ یاشلی بالالر بله تورغان، اجمالاگنه بولسه‌ده آکلاشیله تورغان معیشتلر.

* * *

مونده مین هرقایوسینڭ باشلرونغه قصدروب کیندم. آلایده بر آز مقصد آکلاشیله تورغاندر. کیله‌سی نومرلرده: معیشت که باشقه‌لر نیچك قاریلر؟ بز نیچك قاریبز؟ معیشتنی نیچك اوگرانورگه ممکن؟ شاگردلر معیشتی قایدان آلنور؟ وباشقه ئاله نیقدر کیله تورغان سؤاللرگه قسقه، قسقه‌غنه جوابلر یازوب معیشی کتابلر حقنده‌ده بر آز نرسه یازاچقمن.

ك. بكر

دین ومعیشت محررلریندن :

ملا صابر الحسنی‌گه جواب شیکللی بر نرسه.

«دین ومعیشت» ژورنالینده یازلب چقغان نرسه‌لرگه التفات وتنزل ایتب جواب بیرو منرقی مسلکلی غزیته‌لرگه موافق ایش بولماسه‌ده، موگار قدر «دین ومعیشت» ده بزنڭ حقده یازلغان نرسه‌لر هرایکیسی ادب دائره‌سنده یازلغانلقدن، بو آخرغیسینه یکلچه‌گنه بر ملاحظه بله‌ن مقابله ایتمکچی بولامز: ملاصابر الحسنی اوچ صحیفه‌لی بر مقاله یازب، ئاله نرسه ایتمکچی بولا. آنڭ عادتنچه بیك کوب آیت حدیثنی مسئله‌گه تعلقی بولو بولماوندن قطع نظر بله‌ن دلیل ایتبده کیتره. اول، ملالرنی عیبله‌ونی حقسز طابا، آلار یخشی کشیلردی. ماتورغنه بر مثالده کیتوروب، اگر ملالر فائده‌سز بولسه‌لرده آلارنی چیتکه قاقماسقه کیره‌ك چونکه آورو اعضانی کیسب طاشلامیلردی. لکن ملا جنابلری چریگان وقوروغان اعضالرنی کیسبده طاشلارغه لازم بولا ایکانن ایسوندن چغارا.

حضرتنڭ آیت احادیثنی تله‌گانچه تصرف ایتوینه بز برآز عجبسونه‌مز. اگر آلارنی ملا آبزی تصرف ایتکانچه تصرف ایتساك بزده صابر ملا علیهیسینه تله‌ساك نیندی آیت حتی سوره‌نی دلیل ایتب کورسه‌ته آلامز.

تلیسزمی؟ قایسی آیتنی تلیسز؟

مونه: قرآنده هیچ بر احکام بیان ایتلمه‌گان معوذه سوره‌سینڭ بتونله‌ین ملالرچه تصرف ایتوله‌گانده نرسه‌لر چغاروغه ممکن ایکانچیلگین کورسه‌ته‌مز:

(قل اعوذ برب الناس) ای لاربالناس من الاغنیاء وغیرهم کبعض رؤسائنا الروحانیین . (ملك الناس) هووحلك یملکنا رغما علی انف بعض الائمة الذین یزعمون انهم مملوکون بافکار اهل محلتهم، خصوصا الاغنیاء (اله الناس) فلا نعبد غیره. کما یعبد بعض ائمتنا افکار العامة وعاداتهم القبیحة . (من شرالوسواس) بعضهم یوسوس الخلق ان لایعجلوا ببناء المدارس للاناث. (الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس) والمراد من هذه الآیة الائمة الذین یفسرون القرآن والاحادیث کمایأمرهم الجهلاء وبهذا الطریق یخنسون ویوسوسون فی صدور العامه (من الجنة والناس) والظاهر من هنا ائمة هذا العصر، الذین یحسدون من یفعل الخیرات کبناء المدرسة الفائقة من مدرستهم.

مونه حضرت شولای، آیتلرنی طارتب صوزب صوغش قورالی ایتولر حاضر مودادن چقب بارالار. بز آنك بله‌ن قوراللانسه‌ك بزده آندن عاجزلر توگل. لـکن حیات مسئله‌مزده وحیات صوغشلرینده آیت استعمالین، بز ایشچمد ملاغه قالدرامز.

کتابلر حقنده محاکمه

ابو العلاء المعری

(مشهور ایرلر ایکنچی جزء)

(رضاءالدین فخرالدیننڭ اثری. «شرق» نشری. بهاسی ۲۰ تین)

اوشبو اسمده ۷۳ صحیفه‌لی بر رساله مؤلفی طرفیندن هدیه اوله‌رق «الاصلاح» اداره خانه‌سینه کیلدی . رساله اسمیندنده معلوم بولغان شیکللی عرب شعرا وفلاسفه‌سینڭ زورلریندن ابوالعلاء المعری حضرتلرینڭ ترجمهٔ احوالیندن بحث ایته‌در. تاتار ادبیاتی وعموماده صوڭغی عصرلرنڭ بتون شرق اسلام عالمینڭ ادبیاتی تنزلنڭ نهایه‌سنه یتب؛ فلسفه اورنینه خیالات، حقیقت اورنینه اوهامات، تاریخ وتراجم احوال اورنینه ده بصیرتلری صوقرایغان، متعصبلر طرفیندن اختراع ایتولگان، عقلدن وحتی دین دائره‌سیندن خارج، مناقب بله‌ن اشتغال ایته کیلگانلر. بوقسم ادبیاتك سفیه حکام وعلمده حظسز تورلی اسم ویارلیکلی آفیر. یستلر (کشی حسابینه قورصاق طوترغه سویوچیلر) کوکلرگه قدر کوته‌رلگانلك. بتون شرق افتخاری بولورلق، مدنیت، فلسفه وعلم خادملری تفسیق وحتی تکفیر ایتواب کیلگانلر . نتیجه‌سیك کوز آلدمزده : شرق ـــ قل!

بز ـ تاتارلرنڭ باش ادبیاتمز غرب بله‌ن طانش بولماغان شیکللی، شرق عالمیندنك چوب، چار وطاشلاندق بولرغه تیوش نرسه‌لر بله‌ن گنه بلشدر. صوڭغی ادبیاتمز (شیخ مرجانی دن باشلاب) جمله بزنڭ شادلغمزغه قارشی بزنی شرقنڭ گوزل ومستحق اقندا بولغان یاقلری بله‌نده بلشدررگه طرشا باشلادی .

بوجمله‌دنك رضاالدین افندی جنابلرینڭ تاریخقه متعلق کوب اثرلری، صوڭغی اثری مشهور ایرلرنڭ ایکنچی جزئی (اوّلـگیسی، اگر خاطرمك یاڭلش قالماغان بولسه «ابن رشد» در) اولارق، موندن طوقز عصر مقدم دنیاده طورب کیتکان شرق فیلسوفی وبلکه عموم دنیا فیلسوفلریندن برسی بله‌ن طانشدرادر . رساله ، مؤلفنڭ باشقه اثرلری شیکللی، کوب تفتیش وتدقیق بله‌ن تألیف ایتولب، قصقه‌چه‌غنه بولسه‌ده، معری بله‌ن تورلی طرفدن بلشله‌ندره: معری اوزی، معاصرلری، عزلتی، اشعاری، تزندق بله‌ن اتهامی، فلسفه وافکاری، علی حده ذکر ایتوله‌در. ظنمچه، رضاءالدین افندی معاصرلری، فلسفه وافکاری هم یاور وپالیلرنڭ آثار مناسبتی حقنده تفصیللیرهك یازغان بولسه

تاتار ادبیاتینه منتی زورراق بولور ایدی. معرینڭ معاصرلرین تفصیللیرەك بلب: نیندی سیاسی ومدنی حالة ایچینده طورغانلقینی تفصیللی مماکمه اینو، فلسفه وافکارینه اطلاع اینوده بیك ظور یاردم ایته‌چکدر.

بویل مطبوعاتمز موندن باشقه‌ده معری بله‌ن طانشدرا طورغان، بر اثر- «اللزومیات»گه بایوغان ایدی. شوکار کوره‌ده رضاالدین افندینڭ بو رساله سی بیگره‌ك وقتلی نشر اینولدی دیه‌رگه تیوشدر. اللزومیاتنی اوقب استفاده ایتکان کشیلر حاضرده بو رساله‌نیده اوقب معلوماتلرین کیکایتولری شبهه‌سزدر.

«اللزومیات» طوغریسنده «الاصلاح» ده شهرشرف افندی امضاسی بله‌ن بر تنقیدیازلغان ایدی.

مین‌حاضر، بو تنقید آراسنده «الاصلاح» نڭ لزومیات طوغریسندن اول وقتده‌بیرگان‌تنقیدندن، کیره‌گنچه اعتبار ایتمیچه «معرینڭ دینده غلوی بارلق اوستینه‌ده موسی افندی آثار طرفدارلق ایتکان» دیگان شیکللی جمله‌لرنی غزیته‌گه درج ایتکانلگی ایچون محررندن، برقدر رەنجگان ایکانمنیده یازب کیتمی حالم یوقدر.

مینمچه «الاصلاح» مسلکیندەگی غزیته‌گه دینلری جهتندن فیلسوفلرنی تنقید اینو اویات!

علاوه اولاره‌ق رضاالدین افندینڭ بتون اثرلرینده غرب مدنیتینڭ مسلمان مدنیتندن استفاده اینولگان ایکانچیلگین اثباتده کیتره‌طورغان دلیللرین ضعیف وآندی زور مدعی‌نی اثباتده غیرکافی طابقانلغمنی‌ده ئه‌یته‌م.

«یاش عمر»

(عبدالغفور قل احمدف اثری، حسنی نشری. ۱۲۵ صحیفه. بهاسی ۲۵ تین)

مطبوعاتمز صوڭغی کونلرگه قدر یاڭاباشلانغان یاش معیشتمزنی تصویر ایتمی، بتونله‌یمزنڭ قانن قوروتقان‌ایسکی معیشتنڭ مماسنلرین‌گنه کورسه‌تب اکتفا ایته ایدی.

واقعاده، یاش معیشتمز بیك یاڭاغنه‌باشلانغان ویاڭاغنه خلقغه‌اوزین طویدرا باشلاغان‌بولغانلقدن، بووقتقه قدر آنی برفورماغه صالوب کورسه‌توویدە چیتون ایدی.

حاضر شول معیشت کشی کوزینه‌ده کورنورلك درجه‌گه یتدی‌بولرغه کیره‌ك: صوڭغی وقتلرده بری آرتندن بری یاش معیشتدن یازلغان اوچ اثر مطبوعاتمز آراسینده کورونه باشلادی.

« یاش عمر » بیش پرده‌لی دراما. موندە محرر اثرینڭ کوبره‌ك قسمین حریت حرکتینده مشارکت ایتکان تاتار یاشلری معیشتینه تخصیص ایتسه‌ده، ایسکی معیشتنکده بعض بمشلرین کورسه‌تورگه اولگره‌در. پییصانڭ قهرمانی‌علی، ضیالی، دیموکرات یاش یکتدر. مونڭ بله‌ن برصره‌ده شچی‌ساتسیالیست ولی ویوسف تصویر ایتوله‌لر. طشدن قاراغانده هرنیقدر بولار اوچوسیده بر فکر وبر مقصودقه خدمت ایتوچیلر بولسه‌لرده، ضیالی وقدرده اوسکان یاش بله‌ن، دنیانڭ هرتورلی محنتلرین باشلریندن اوزدرغان‌اشچیلر آراسیندە‌بیك زورفرق کورسه‌تله‌در: علی‌برقزغه محبت‌ایتوبده، اول‌محبتنی برشفقتدن‌گنه

کیلگان نرسه دیب اوز اوزین اشاندررغه طرشقانده، کوب تجربه‌لی ولی آڭاراشنڭ حقیقتن آڭلاتماقچی بولا. بیك عادی سوزلر بله‌ن‌گنه علینی شول فکرینده یاڭلوشه ایکانچیلگین آڭلاتورغه طروشه. ولی فکرینچه دنیاده، شول بیرلگان مقصودیندن باشقه‌اش بله‌ن‌اشتغال اورنسزوعمرنی ضایع اینو. اما علی نیقدراوزینڭ مقصود ایتوب توتقان فکرین مقدس صاناساده، اوزینڭ خصوصی معیشتیندن آیرولا آلمی، اول، اشلرین طاشلاب

زليخه بلەن قاچارغەده رضا. اول، بوكونلرده زليخه اشلرين قايغرتب، بيرلگان كاغدنيك ترجمه‌ايتوب بتره آلماغان. شولايده بولسه عمومی ايديال بلەن بولای معامله ايتونك اوڭايسز ايكانند٥ بله: وليدن شول اشين ياشرەكچی بواوب، بر مرتبه‌گه ترجمه ايتوب بتردم ديب ياڭغانلابده قويا.

ولی اوز ايدييالينه بيرلگان اشچی. اول، باشلانغان اشكه آرتق تعصبدن ناشی، بر، باشقه اشلر بلەنده شغلله‌نه طورغان ضياليلرنی پارتيه‌دن قووب چغاررغه كيرەك ديب اويلی. لكن بيك جزئی برەملاحظه بلەن: آلارغه اوزلرينك احتياج-لرينك ظورلغينده توشونه. اول، علينك قولاغينه ئليدن ئلی اشلر كوب، اشلرگه كيرەك ايكانچيلكن طوقب طورا.

يوسف — دنيانـك آچيلرين اونتور اوچون ايچب يوررگه ايەلەنگان بر كوميك (كولدرگچ). اول، طبيعی، پارتيه خدمتچيسی هم تيوريه بلەن بلش كشی توگل. لكن آنـك ايسرك حالنده سويلەگان سوزلريده، برتورلی حريت سويو ايسی بلەن آڭقی. وكوب وقتلرده ئلـله نيندی ماتور ماتورفنی‌سوزلربلەن بيانی چيتون نرسەلرنی، اول، عرفی ايسركنكی شيكللی عادی سوزلر بلەن سويلەب قويـا. بانچه‌ده سويلەگان: «بتون دنيـا مالنده مينم حقم بار. حقم كوب بيره بار اما آقچەم يوق!» تورمه‌گه كرگانده: «كرەم شول، ئلله كرمه‌س ديب بلدڭمی؟ «هـم روس بلەن سويـلەگانده: «ئلله يوسف تورقا ديب بله‌سڭمی؟ هيچ يوق » «مونه بوكون ايچدم! آقچه‌مڭ بتدی. اوچاسنكه‌ده‌ده اوطرام. بايلر اچەلر، آقچه‌لريده بتمی هـــم اوچاستكاده‌ده اوطرميلر. چونكه آلار بايلر، آلار قيلانوبده اوطرالر، شاولابده اوطرالر هم صوغو-شالرده» دگان سوزلرنی فقط اشچيگنه، بتون‌عمرين مشقتده اوتكەرب، دنيانڭ هيچ برمشقت وبلالرينه ايسی كيتمی طورغان اشچيگنه سويلی آلادر.

زليخه تيبی يخشی اشلەنگان تيب ديەرگه ممكن توگلدر. آنڭ طوغريسنده بز، درامادن بيك آز نرسه آڭلی آلامز. آندن صوڭ اول تيب قزلارده-يعنی يكتلر بلەن سويلەشه آلو حريتينه مالـك قزلرده-كوچلەب كيەوگه بيرلو معيشتدن آلنغـان نرسه توگلدر. محرر مونـده كاپيتالنڭ طوغريدن طوغری كوچلەوی بوينچه كيەوگه چغونی تصوير ايتكان بولسه، درامانڭ عمومی فكرينه كمال وياڭا رونق بيرگان بولور ايدی.

بشنچی پرده‌ده تيپكچ بای - مصطفی، آلارنـڭ همه‌سينه ذاتی، كاپريزلری بلەن يخشی كورسەتلگان. عموما قاراغانده درامانڭ ايكنچی وبشنچی پرده-لری بيك گوزل چققانلر. باشقه پرده‌لر، خصوصا اوچونچی ودورتنچی پرده‌لر يومشاق وغيرطبيعيراق چققانلر. ادبيات محبلرينه اوقب چغولرين توصيه ايتەم.

داملا

ايدل نهرينده يولداش.

غصپرينسكی شرفينه شرف‌الدين شهيدوالمبن طرفيندن‌نشرايدولگان، «ايدل نهرينڭ يولداش» اسملی اثر بوكونلرده اداره خانه‌مزگه كيلدی. رساله‌ده قـزان شهـری وباشقه ژولغه بويينده‌غی شهرلر حقينده خيلی معلومـات درج ايتلـگان. ناچار بولسه‌ده بر نقيدر رسملريده بار.

مونڭ اوستينه قزان شهرينڭ مفصل‌خريطه‌سی‌ده علاوه ايتولگان. رساله شاقتی زور بولسه‌ده، بهاسی قيمت قويلماغان — ٢٥ تين.

ژولغاده سياحت ايتوچی روسچه بلمه‌گان كشيلر ايچون اوزلری بلەن آلولرين توصيه ايتەمز.

یازوچی ایلان اوقوچی.

(٢٩ نومرودن مابعد)

اوقوچی قزان شاکردی:

یازوچی — سین ایبداش بلکه میندن مدرسه‌لر اصلاحن یازار دیب اوقیسڭدر. درستن ئه‌یت، اویالمه! ئلله مدرسه طویدردیمو ایندی؟ ئلله سین بره‌ر یرده دارالمعلمین آچولمی میکان، آزراق اوقوب، تیزره‌ك معلم بولوب بولسه‌ده تاماق طویدرورغه کیره‌ك ایدی دیسڭمی؟

اوقوچی — مین... (آبدراب) توقتا ئلی! نیشلیم صوڭ؟ قایسی بیگره‌ك کیره‌ك؟ مدرسه‌لر اصلاح ایتولگانن کوتسام اول بیك یراق کورینه. ئلیك ١٠ یل یاطدم ایندی... تاماق آچ اوست یالانغاچ... نیشلیم صوڭ... آبدراب قالدم...

— ایبداش برده آبدرامه، کوڭلڭنی کیڭ تۇت! مدرسه‌لر تیزگنه اصلاح قیلنماسلر. اصلاح اقتصادقه باغلی، چن اصلاح اقتصادسز بولمی...

— صوڭ بز اصلاح صورادق ایچ؟ مدرسه‌لرنی برله‌شدرورگه اوتنوب عریضه بیردوك بیت...

— اول بیت صوراوغنه... تکرار آیتامن اول تیك صوراوغنه شول...

— آلایسه، بره‌ر برده دارالمعلمین آچولیمی؟

— یوق دوستقایم، برده ایشتولمی. مینمچه اولك «اقتصاد»قه باغلی اقتصاد ایسه بزده...

— صوڭ آلایسه سین بتونلای امیدنی اوزاسڭ ایچ!

— آخ جانم نیشلیم صوڭ؟ باشقه نی ئه‌یتیم! اوزم بلگاننی سیندن قزغانمیم، سیندن یاشرگاننی آت آشاسون... بلمیم طاغن! آرادن غنی بای مرحوم کبك بره‌ر همتلی بای چقوب آچماسه: شوندی بره‌ر وجدانلی کشی، یاکشیلر شرکتی، بره‌ر نرسه وجودکه چغارماسه، باشقه‌چه امید یوق؛ بزنڭ خلقده برنچی: آندی یورطلرنڭ کیره‌ك ایکانن بلویوق. ایکنچیدن: اوزیڭا معلوم بزنڭ تاتارده اقتصاد یاغی بیك ناچار بیت: اول بزنڭ پچان بازاری کیبنلریدن توبسز، اشانچسز، بو کون بار ایرته‌ن یوق...

— ئله سین دارالمعلمین کبك نرسه‌لرنی یاراطمیسڭمی، اوزڭ تله‌مه‌گانگه شولای دیوب قورقتاسڭمی؟

— خطا اویلیسڭ دوستم! بیك تلیمز میندن بیك یخشی بله‌من: دارالمعلمین والمعلماتسز دنیابز توزالمگانن. آنسز تعلیم عمومی خلق آراسینه تارالمغانن وبارا آلمغانن هم تعلیم عمومیدن باشقه براشده آلغه کیتمگانن، همه‌سنده بلامن.

بیگراکده، شوشی آرالرده یاصالا تورغان «زاکونا پرایکت» لرده شهادتنامه‌لی معلملر کیره‌ك دیگان سوزلر بولووی، اوزبزده آندی معلملر بولمغان تقدیرده چیت قوملر آغزینه قارارغه وئلله نیندی قیونلقلرغه توشارگه توغری کیلووندنده قورقامن... شونڭ اوچون هر وقت جان تلدن: معلملر کیره‌ك، معلملر کیره‌ك، دارالمعلمین والمعلمات‌لر آچارغه وقت دیوب قچقرامن؛ لکن نی چاره ئلیگی اقتصاد!! اوڭغایسز بولمه‌ده آنه شول اقتصادنی ئه‌یتمی چاره یوق... اقتصاد...

یازوچی — معلم افندی؟ سینڭ ایلان کوبدانوك سویله‌شه‌کچی ایدومدن، موڭا قدر باشقه‌لر ایلان اولطرشورغه توغری کیلگانلکدن همان کیچکدم. مین اوزم ده کوبدن توگل معلم بولوب، اوزمنڭ نادانلغم‌نی سیزگه‌چ، آندی زور اسمنی کوتاروب یورورگه وجدانم اوڭغایسزلانه باشلاغاچقنه، معلم‌لکنی تاشلاب متعلم‌لکنی اختیار ایتدوکمدن، دنیاده وجدان ایه‌سی مینگنه توگل تاغنده باردر، تاغنده اوز نادانلغنی اقرار ایتوچیلر تابلوردیب

بلگانگه مینم ایلان سویله‌شه تورغان معلملر بلکه شول قسمدن بولور دیب اویلایمن. آلای بولغان تقدیرده سینڭ ایلان بر آز سویله‌شمکچی بولامن.

اوقوچی — بیك درست افندم. بوصوڭغی زمانلر ئلله کمنیده اویغاتور. معلملر توگل متعصب ملالر- نیده فکرگه صالدی. کوبسی روحانیلق وظیفه‌سنی ادا ایتو زوراش ایکانن اقرار ایته باشلادیلر. بعضیسی استعفاده ایتدیلر. یاشرتونگنه بولسه‌ده روسچه اوقورغه توتوندیلر. مین باشقه معلملرنی بلمیمن، اما اوزم بوکونوك اوقورغه توتونر ایدم.

— صوڭ نی اوقور ایدوك، پیدا گوگیکامی؟ (تعلیم، تربیه فنی.)

— یوق، پیدا گوگیکا قایدا!؟ آندن مقدم تأریخ، جغرافیه، حساب،هندسه، علم اشیا... بیگره‌ك شوندی فنلر اوقور ایدم ئـلی پیدا گوگیکا بیت آلارنی بلگاچ کیره کدر، اول بیت بلگان فننی نیچك اوقتورغه ونیچك بالالرنی تربیه ایتارگه اوگراته تورغان فن توگلمو؟

— صوڭ سین ئلی جغرافیه، حساب کبیلرنیده بلمیسکمنی؟

— مونه قزق!؟ آلارنی قایدن بلیم! بزده دارالمعلمین لر بارمنی. مدرسه‌ده مین اوقغان وقتده آلارنڭ ایسیده یوق ایدی، ئلیده چامالی بولورغه کیره‌ك.

— درست افندم. مینده قزانغه کیلگانده حسابنی کوب صفر صوغا بلودنگنه عبارة دیب یوری ایدم. خیر، ملا بولورغه پریغوور جیا باشلاغاچ، امتحانغه بارورغه بولغاچقنه فرائض اوچون اعمال ار- بعه‌نی عربی خلاصة الحسابدن بر آز اوقولغان ایدی. بالالرغه نیچك اویراتورگه تیوش ایکانلگی بلنمسه‌ده معلم بولغاچ یعلم ایندی دیب کوب، کوب صفرلو صوقدره ایدم.

— سین بیگره‌ك «بالانغاچ» بولغانسڭ ایکان. مین ایچماسه بر آز مسئله‌لرده حل قیلدره بله‌من. اوتکان یل بر اوستودینتدن بر آز حساب، جغرافیه.. اوقی باشلاب نیچك اوقتورغه تیوش ایکانلگنده بر آز صوراشقان ایدم. فقط آنچه آز بولغانلقدن کوزگه قدرده اوقوب بولمادی. ینه معلم بولوب کیتارگه توغری کیلدی. شونلقدن کسر مسئله‌لری کورولمادی. حاضر ایندی کسر اوقتورغه توغری کیلسه‌ده «کیمه قومغه تراله».

— بزنڭ حاللر بیك قزق ایندی، کولارلکده یغلارلقده. بلطر مینم بله‌ن ۶—۷ معلم بر استودینتدن گیمنازیه پراغراماسی ایله روسچه اوقورغه توتوندیلر. حساب بله‌سزمی دیگاچ، بله‌مز دیدیلر، اوزلرینڭ معلم ایکانلکلرنده — اوقتقانلرنده سویله‌دیلر. استودینت مسئله چغارتا باشلاغان ایدی: «بز تیك اعمال اربعه‌گنه بله‌بز، آنیده نظریغنه، عملی بلمیبز...» دی باشلادیلر. جیتماسه تاغن بتون تاتار مدرسه‌سنده شولای اوقوتالر. دیوبده اچقندردیلر. استودینت مهارك یغلوب، یغلوب کوله: ژوط گواسپادا اوچیتلی! صامویو پراصطو یوزاداچو نی مواگلی ریشات!! اوی، اوی، اوی!!!» دیب عجبله‌نه ایدی.

— مین اوزمده شولایوق بر ایکی استودینتنی کولدره کولدره اویراندم. باشیکاتوشکاچ نیشلیسڭ چاره یوق مونه بویلده ئلله نیقدر درتلی معلملر کیلور ئلی بارده شولایوق بزنڭ کبگوك حساب جغرافیه بلمگانلکدن چار ناچار یوق آنچه‌سون بارایتوب کیلورلر.

— مونه افندم بزده اویغانو!؟! شولارنی همه‌سن کوزلری بله‌ن کوروب توروب‌ده معلملر حاضرلر

اوچون بتون روسیه‌گه بر ایکی بولسون دارالمعلمین آچارغه طرشمیلر بیت . . .

بوئلی ایرلر عالمی، خاتون قزعالمبز نیچك !؟!
آخری بار.

«قازاق»

ادبیات

ساناشقان

یاز باشی. بوزلر کیته لا-
کین صو اوچی، جون آغا
جون بله‌ن بر، روحی ئولمش
تب تری مجنون آغا.

توقته مین قابچق یامیم
صوگره سویله‌رمن قالغانن
هر وقته شول سوتلگان
توشلرندن اون آغا.

ئه‌رنی، ئه‌رنی لعنت أیتم
تیسکه‌ری بو دنیاغه:
جیللی کون بولغان صاین
هر بر اورامده قوم آغا.

صاچده جیتکان آلدرغه
قورقنچ، بیك قورقنچ:
طوتسه باشدن صاچ تراش
شلنرده شلفر جون آغا.

سینگنه راحت قویاشن
قاراتالاسك قارات
نیك آلاسك سین آنی
اول بیت مینم آلتون تاراق.

قای وقتده قابقالیم مین
آشنی ته‌لمسنگنه
ته‌ملی جیمشلر اچنده
ته‌ملیسی پیلمه‌نگنه.

سینگنه بار کوککه پادشاه
مین طاغن توقماچده آشیم
سین یشا هم مین یاشیم
سین شاش دیسه‌ك طاغن شاشیم!

کوره قالسام اش بله‌ن
طرنی یلانلر موگزی
یابیالانغاچ، بیك کیینگان
هم کشی توسلی اوزی.

اوفتانسام آچولانام هم
قاش جیبورام دنیاغه
کیتمه‌سون آلوب طوراطنی
کوکده بر قوزغون آغا.

منگیگه شول کویگه باررمی؟ قارا طابلی بخت
اوچ جریده شه‌ب دیلر
«یولدز» و «الاصلاح» «وقت»

یوق چنی هیچ نرسه‌نکده
چن یوقدر ایبده‌ش یوق حاضر
بوده شادلق بیت مسلمان
دی غروموف پوپ حاضر.

یوق بو دنیا قابلاغان کوك
یوق بو بیرلر برسیده
یوق چبیلر، یوق پسیلر
«پس، پس»ی یوق «پرس!»ی ده.

یوقدر البته بولامق
اول ده در ئه‌لبه‌گنه
یوق تاراننامی، یوق کارینه
بارسیده آرباغنه.

شوره‌لی.

شرق، عرب عالمی

« المؤيد » نك يازوينه قاراغانده آمريقانسكی ميسسيونيرسكی اوبشستوا طرفندن مصرغه ۲۰۰ قدر قزبالالار اوقورلق برمكتب صالناچقدر.

مصرمشاهير محرريرندن قاسم أمين حضرتلری وفات ايتدی. الله‌رحمة ايتسون.

بوذات بزنك روسيه مسلمانلرينه اوزينك « تحريرالمرأه » هم « المرأة الجديده » اسملی أثرلری آرقلی بلوشدر.

اينسبروق. دارالفنونده حريت‌پرور استودينتلر برله متعصب كاتوليكلر آراسنده بولغان اختلاف سببلی چوالولر باشلاندی.

بخاراده قزان مخدوملری.

مونده قزان مخدوملری حقنده، ايشترگه بيك كونگلسز بولماغان خبرلر سويليلر (ح) ملا و (ص) مؤذن مخدوملری درسنی « لبی خوض » (أفيون‌خانه) و « كوكنار خانه » لرده تحصيل ايتمشلر. حتی مؤذن زاده شولا رده آنچه‌سون بترگاچ، « دربازه باشينه » چغوب حماللكده ايتوب يورگالی ايكان.

بو هنری بلەن برمقدار آنچه طابغاچ ينه « كوكنار خانه »گه كروب كيف وصفاسنده دوام ايته ايكان.

حضرت زاده‌گه قزانغه قايتورغه پدری برگاوشچی بای اسمينه آنچه‌ بيارگەچ، بای افنديده مخدومنی يخشی بلگانگه كوره آنچه‌نی اوزقولينه بيرماينچه كيندروب هم بيليت آلوب ذاگونگه اوترتوب يبارگان.

مخبرنكز.

اداره ـ مونده قاينقاج مخدوملرنی طانيده آلماسكز: زورچالما، ياكی چاپان، باش ايبولگان. آندی مونده اشلر بولساده كشی كورماگانده آولاقده‌غنه.

قاهره‌ده خديو فاميليه‌سينه منسوب يوسف كمال اسملی آدم رساملق، اويماچيلق كبی فنون جميله وصنايع نفيسه‌گه مخصوص برمكتب آچمشدر.

مصرمملكتنده اورتا وعالی مكتبلرنك مجموعی ۵۰۵ اولوب يالغز ايكی يوزی مصرليلرنكدر قالغانلری (بوجمله‌دن برسی روسيه‌نك) ياؤروپا وآمريكاليلر طرفندن تأسيس ايتلمشدر. بومدرسه‌لرده اوقی طورغان شاگردلرنك مجموعی ۹۱،۲۳۸ اولوب ۷۱،۹۰۶ سی مصرليلردر.

طومسكی‌ده: مكتبلرك اوچوسنده‌ده، امتحانلر آپريل ۲۵ نـده تمام اولوب، مای باشنده بالالرنی تمام آزاد ايديلدی.

اوچ مكتبده اوچ يوزدن زياده بالا امتحان ويروب معلملرنك اجتهادلری كورينه‌رك، خلق طرفندن تحسينلره مظهر اولديلر.

سارينسن ـ قزلرايچون اوچونچی غمنازيا صالورغه حاضرلانه‌لر.

بوقالا اوزی كچكنه‌گنه اولسه‌ده مكتبلر همان آرتماقده‌در.

حكومت قالوغداده برنچی مالوچنی اينسنيتوت آچارغه‌اويلاب، اورننده تعيين ايتكان.

داخلی خبرلر:

اعانه كيره‌ك.

اوچ ايلی آولينك كه‌شه‌لی ژولسنيك ـ ژبل اويزدينك ۱۸ يورط چواشدن رسمی مسلمان بولغان كريستيانلر اوزلرينه تعليمات دينيه وتاتار تللری درسلری اوقر ايچون برمكتبكه بيك زور احتياجلرينی بيان ايتب، دين قرداشلربندن مكتب بناسينه اعانه ايتولرين رجا ايته‌لر.

اعانه «الاصلاح» اداره خانه‌سينه قبول ايتله.

قريمده تاتار مكتبلری.

قريمده‌غی تاتارمكتبلرينی اصلاح ايچون ولايت مذاكره مجلسلری (غوبيرنسكی صاويشچانيه‌لر) باصالغان. بومذاكره مجلسلرينه‌زيمستوالر، مسلمانلر

روحانیلر ومعلملر طرفندن وکیللر قاتناشقان. بو کونلرده شول مجلسلر تمام بولوب، حاضرگی تاتار مکتبلرینڭ خلق ایچون کیره‌کلگی همه‌سی طرفیندن تصدیق ایتلگان.

موندن باشقه دخی، تاتارلر ایچون زیمسقایا اشقولالر پروغرامینه موافق، بیش سنه‌لك یاڭی مکتبلر آچارغه وبومکتبلرنڭ اوّلگی سنه‌سنده درسلرنی یالگز تاتار تلنده‌گنه اوقتورغه قرار بیرلگان.

„P. C.“

آدیسساده اوچ یل متصل یابلوب تورغان اونیۋیرسیتیت‌ده بیك شوکت ایله آچلو عقدی اوقولمش. دیریکتور نطقنده: بوندن صوڭ اونیۋیرسیتیت‌گه حقیقی علوم فنونگنه کره‌چگینه اشارة ایتمشدر.

کییف اوچیبنی اوکروغندن جیولوب زیمستۋا عرضلرندن مرکب مشاوره مجلسنده ١٢ دانه ریالنی اوچیلشچه‌لر آچارغه قرار ایدولگان.

اویازگه برردن بولوب، بواوچیلشچه‌لرده خصوصی اوله‌رق سیلسکو خازایستوینی (ایگون‌چیلك هنری) اوقولاری بوله‌چق.

آلماتادن— مکتبلرمز هرقایوسی خراب حالنده‌در. نوغای محله‌سنده‌گی مکتب اسحاق بای عبدالوهابوف‌نڭ آنچه‌سینه صالدرلدی، صالدرغان وقتلرنده هرقایومز قووانشوب یوردك، لکن قووانچمز هباءً منثورا بولوب قالدی؛ مکتبنی ترتیب ونظامغه قویو حقنده هیچ کمگه آغز آچوب سوز ایتورگه بیرمیدر، ثلله نیچه‌تورلی قباحت سوزلر ایله حقارت قیلادر. آوبینی هم باتچالارینی ماقتاغان آدمنیگینه یاخشی کوره‌در دیب یازالر.

امیدلر بوشقه چقه.

باشقه شهرلرده موندن بیش آلتی سنه‌لر اوّل قوزغالوب حاضرگی حالده حل ایتلو درجه‌سینه کیلگان اصول جدید نزاعلری بزنڭ سمبرده اوتکان سنه‌ده‌گنه باشلانوب حاضرگی وقتده ایڭ قزولی بر دوری دیورگه ممکندر.

اوتکان سنه آنچوریتلر طرفندن آچلغان مکتب، شهرگه یاخشی‌غنه تأثیر ایتوب ایسکی مدرسه‌لرنی‌ده قوزغالندی.

آنڭ مدرسلرینی‌ده ترتیب قبول ایتارگه مجبور ایتدی؛ اول مدرسه‌نڭ شاکردلریده، چن کوڭللرندن، اصلاح کیره‌ك ایدوکنی آڭلادیلر. حاضرده بو مدرسه‌نڭ شاکردلری آراسنده‌ده ایسکی‌لکنی یاقلاوچیلر قالمادی دیورلکدر.

فقط شهر خلقی هماننده ایکی یاقلی بولوب کوبره‌گی ایسکی‌لك طرفداریدرلر. سمبرده بو اصول جدید دوری وآنڭ نزاعلری سمبرنڭ شاکر آخوند حجگه کیتکاچکنه باشلانغانغه شهر خلقینڭ هرایکی یاقده بولغانی آخوندنڭ قایتقانینی دورت کوز ایله کوتوب تورالر ایدی. ایسکیلك یاغنده بولغانلر «آخوند قایتقاچ اصول جدیدنی بتره‌بز؛ معلملرنی شهردن قووابز» دیه باتورایالر ایدی.

یاڭی یاقده بولغانلرده آخوندنڭ فکری آچیلوب قایتور؛ ایسکی‌لر طرفندن بزگه ایتوله تورغان هجوملرنی مدافعهٔ قیلور دیرب زور امیدده تورالر ایدی.

آخوند قایتدی، لکن نی بولدی؟ یوق بر نرسه‌ده یوق... اوّلا سمبرنی برقات آشاب چقدی صکره ثلله قایده یاقفه آشاب یوررگه کیتوب باردی.

ایسکی مدرسه‌نڭ شاکردلرینه تارالغانچه قطعی صورتده مدرسه‌لرنی اصلاح حقنده بر بر سوز

ایشدوب کیته‌سی ایدی، بولماسه کوزگه مونده کیلماس ایدوك دیه تارالمای تورالر.

لکن مدرسلری ایله سویله‌شورگه ثلی آخوند حضرت آشدن بوشاغانی یوق. به‌لشکه بیك ایرگوب قاینقان بولورغه کیره‌ك. آشك صورده‌ده اصلاح فلانلدن برده بحث آچمای ترکیه‌نی ماقتاب یرودن باشقه مسئله قوزغالنمی.

شولای ایتوب حاضرگه هر ایکی طرفنك امیدلری بوشقه رق چقوب طوره صوڭی خیرلی بولسون؟!

اصلاحچی معلم.

قزان خبرلری

مای ۷نده قزان غوبیرناطوری ملا عالمجان، ملا صالحجان علیفلر ملا عبدالله آپانایف هم عبدالحمید کازاکوف‌نی چاقرتغان. عبدالحمید کازا-کوف ایوده بولمغاندن ۳ سیگنه غوبیرناتور آلدینه حاضر بولمشلر.

غوبیرناتور بولارغه داخلی مینیسترنك فرمانینی اوقومش. اول فرمان بوینچه یوغاریده مذکور ٤ کشی ایکیشر یل مدت‌که ژالوغدا غوبیرناسینه یباریله‌لر. فرماننی ایشوتکاندن ٢٤ ساعت ایچنك قزاندن چقوب کیتولرن، ژالوغدا شهرینه بارغاچ آنده غوبیرناتورغه کورونولرین لازم ایتمش. ژالوغدا غوبیرناتوری اوزی قاراوی بوینچه شول غوبیرناده براورنك تورورغه تعیین ایته‌چکدر.

یبارلولرینه کورسانلگان سبب، بو حضرتلرنك اوز نفوذلرن مسلمانلر آراسنده ملی فکرلر تارا-توغه استعمال ایتولری ایمش.

حضرتلر مای ۸ده کیچ پاراخود ایله کیتدیلر. کیته‌چکلری نی قدر یاشرون توتولسه‌ده قولاقدن قولاقغه سویلانوب تارالمش. عالمجان حضرت ایو-یندن چقغانده یورتنده واورامده ۲ مکلب کشی (خاتونلارده کوب) آنی اوزاتوب قالدیلر. طنچسزلق بولمادی. محله اهل‌لری طرفندن داخلی مینیستر اصطالیپین‌گه هم مفتی حضرتکه بولارنك قوتلدرو-لری توغریسنده سوزلرن یورتورگه اوتنوب تیلیغرام بیرلدی.

غوسودارستوینی دوماغه مسلمان فراکسیه‌سینده شول خصوصده اجتهاد ایتارگه اوتنوب تیلیغرام بیرلدی. (فراکسیه بوتیلیغرامنی آلغاچ بو واقعه توغریسنده تفصیلات صوراب قزانغه تلیغرام بیرگان.) جمعه‌دن صوڭ مسجدلرده بو امامرنك تیزدن خلاص بولولری ایچون دعالر قیلونغان.

اخبار

تاتارچه اسپیکتاکل

۲۳نچی مای جمعه کون. قزانده‌غی باقچه‌لرنك ایك گوزه‌لی اولان «ایرمیتاژ» باقچه‌سنده تاتارچه اسپیکتاکل اوله‌چاق ایمش موقع تماشایه فرانسوزنك مشهور محررلرندن بریئا جنابلرینك Порченные اثرینك ترجمه‌سی اولان «بوزوقلر» یاخود «سیفلیس ایله مبتلالر» قویلاچقدر. اسپیکتاکل کوننی باقچه‌ده فیوِرك یباریله‌چه‌ك. هر تنفس وقتلرنده حور بلوِن جرلر جرله‌ناچاق. اسپیکتاکل صوڭنده سینیماتوغراف کورساتله‌چه‌کدر.

باقچه‌ده ساعت آلتیدن آرکیستر دائما موزیقه اوینـاب توراچقدر. باقچه‌غه کرو حقی چیتدن اسپیکتاکل قاراو حقی ایله ۱۵ تیندر. اورن بها-لری هم آرزان اولوب آصوبی آفیشالرده اعلان قیلناچقدر.

بو اثر خلقمز آراسنده شائع بولـو درجه‌سینه یتکان آورو حقنده بر درس مقامنده اولدیغندن هر کمنك خصوصا یاشلرنك بارماقلری تیوشلیدر.

پورخاوایده قزلر امتحانی

اون‌کون مقدم یاکامسجد مؤذنی ایرملی افندی جماعتی زینب خانمنك قزلر مکتبنك امتحان بولدی. امتحان ایتولوچی قزلر ۸۵ که یقین بولب، هرقایوسی اوقوغان نرسه‌لرینه بیك یخشی جواب بیرب طـکلارغه کیلـگان خانملرنك همه‌سینه بیك یخشی تأثیر ایتدی. طکلاوچیلر زینب خانمنك اجتها-دینه تشکر تبلیغ ایته‌رگه برنك اداره‌مزدن اوتندیلر

تصحیح

« الاصلاح » ۲٤ نچی نومیرده فخرالاسلام افندی بنم ۲۲ نچی نومیرده «یونه» حقنده یازغان سوزلریمی رد قلوب ماتاشا. بنم اوّلگی بیرگان معلوماتدرستدر ؛ بن عبد الله ملانك مصردن قایتووینه ایسم کیتمی ع ... ملانك مثللری مکه ، مدینه دنده قایتدی، بخارا، مصردنده قایتدی، صدری پاریژدنده قایتدی هیچ برسی اش کورسەتمدی. برکشی کیره‌ك قایدن قایتسه قایتسون، برنچی درجه ده ملی ده بولسون ملالق خدمتینده معلملك خدمتن ایفا ایده‌میه‌چك تلی بو ع ... ملا نه ملی ونه .... بولوب قاینا آلمادی. (یالگز قشقارداغی دعوا وتعصبی قالووینه برده تعجب ایتمیم)

ینه: آغیشف قزلرغه مخصوص مدرسه بنا قلدردغی یوق. فقط ایولری یانغاندن صوڭ موقت توروراچون صالدرغان ایووی بار ایدی. بونده خادملرتورالر ایدی. بوسنه ده شول ایوده اوز قزینه مخصوص معلمه کیتروب اوقوتدردی بونی مدرسه گه آتاغانی یوق.

بنم اوّلگی معلوماتم درست، اوّلگی فکرمده قالام ۲٤ نچی نومیرده یازلغاننڭ درست توگللگنی اوقوچیلرغه اوشبو مکتوب ایله‌ن بلدره‌م .

« الاصلاح » مخبری.

* * *

اداره - بوتصحیح اداره‌گه کوبدن کیلگان بولسه ده، حاضر دخی بر تفتیش صوڭینده‌غنه درج ایتوله‌در.

متفرقه

زکی شاکردنڭ مدرسه‌دن قولووی.

۲۸ نچی نومردن مابعد

زاهی خلفه سلی حضرتنڭ ایکستربننی» یومش ایلان چاقرغانون ایشتکاچ استبراغه چغوب بارغان یروندن بوریلوب بولمه‌سندن جیله‌نون آلوب — برجیگون کییوب ایکنچیسنی کییار کیماسدن — سلی حضرتکه کیندی. شاگردلر — اصلاحچیلر ، حضرت مالاین کوز قصوب چینکه تارتوب آلوب نیك کیلگاندن صوراشقاچ اوی آلدنه آلوب چغوب سلی ایلان زاهی خلفه‌نڭ سویله گانلرون توکمی ساچمی کیترساڭ سیگا . . . تین آنچه بیر ورمز دیوب زاهی آرتندن بوگرتدیلر . (اول بیچاره قووانا قووانا یوکروب کیتدی: چای کیترگان بولوب، نی سویله‌گانلرون بارسینده طلّاب اصلاحچیلرغه سویله‌ب . . آلدی) زاهی خلفه باروب کر وایلان سلی حضرت، قولنداغی شاگردلر عریضه‌سن زاهی‌غه بیروب : «مونه بولر نیشلیلر ، مونه نیلر صوریلر، یتماسه آخرینه بایلرغه ده بیراچکمز . . . دیگانلر. بارآلار ایلان اش یورت ایندی! آی زمان ! ! قایا کیندی راحت وقتلر؟ ! صوڭ نیشلیبز؟ بولایغنه اش اینوب بولمی ، اویلاشرغه کیرك ، مونه سینی شونڭ ایچون چاقردم، نی دیسڭ؟ اوقوب چق تلی !» دیدی . زاهی اوقوب بترگاچ سلی طاغن: « صوڭ نیشلیبز؟ سین اینکانچی تلله شول زکی نی گنه نیچکده برحیله تابوب قوویقمی ؟ تلله اصلاح صوراغانلرنڭ بارسنده قووابزمی؟ نیچاو اوزلری؟ صانا تلی !» دیدی. زاهی — تلله حاضرگه برسنده قرمی بایلرغه عریضه بیرگانچی توروب

تورابزمی : مملەنڭ نفوذلی ودولتلی آدملری — فلان وفلان . . . بایلر همەسیدە بزنـڭ سوزدن چقماسلر بیت !

شاگردلرنڭ عریضەسنی آلار قبول ایتماسلر بیت ! شاگردنی قوغاندە اوبزگە کوب جمتدن طنچ وراحت اولسەدە فلانلر شاگردلرینی تفسیر، فنون صوراغان ایچون قووب چغارغانلر دیگان سوزلرنی ایشنودە بزگە یخشی بولماس! آخری بار.

«مدرسۀ محمدیە» اعدادیە صنفن تمام ایتمش برشاکرد اوقو، یازو، حساب، تاریخ، عربچە اوقتورغە قبول ایتەدر.

بالالار بولسە اویلرینەدە باروب اوقتادر.

آدرس ادارە خانەدە.

اعلانلر

باصلوب چقدی.

اوگی بالالر

عبدالمجید غفوری اثری:

بهاسی ۱۵تین پوچطە ایلە ۱۹تین

همە کتابچیلردە صاتولا.

ناشرلرینە آدرس

Казань, типографія Шарафъ.

باصلوب چقدیلر

«کتاب» نشری

« شاگرد ویاشلر »

عمر تریفواف اثری

بهاسی ۲۰ تین پوچتە حقی بلەن ۲۲تین.

«ماوراءالنهردە سیاحت»

ظاهر بیگیف اثری

بهاسی ۳۰تین پوچتە حقی بلەن ۳٤تین.

« نظاملی مدرسە»

برپردەلی کولکی

سعید رمیف اثری

بهاسی ۱۵تین پوچتە حقی بلەن ۱۷تین.

بو اثرلرنی هربر مشهور کتبخانەلردن وناشرنڭ اوزیندن آلورغە ممکندر.

Казань, Книгоиздательству „Китабъ“

تنلری ضعیف یا خود ارقودە، آڅلاودە مشقت چیگە تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایتە طورغان هم نیرۋەلری ضعیفلەنگان، تیز کیفلری کیتە طورغان، تورلی یەشلەگی ظور کشیلر قوت کرتو ایچون بیك موفقیت بلەن.

دوکتر گامیلانڭ گەماتاگەن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایتەلر.

هضم قوتلنە، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋەلر کوچلەنە.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیکرسکی مغازینلردە. آلغاندە البتە Гематогенъ Д-ра Гоммеля. دیب آلگز

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. Бр. „Каримовыхъ“ въ Казани